

PISM

POLSKI INSTYTUT SPRAW MIĘDZYNARODOWYCH
THE POLISH INSTITUTE OF INTERNATIONAL AFFAIRS

STRATEGIC FILE

NR 3 (124), LUTY 2023 © PISM

Redakcja: Sławomir Dębski, Łukasz Kulesa, Wojciech Lorenz

Wpływ wojny na Ukrainie na polityczną stabilność Rosji

Anna Maria Dyner, Agnieszka Legucka, Wojciech Lorenz

Chociaż rosyjskie wojska poniosły pasmo porażek na Ukrainie, putinowski reżim nie czuje się pokonany, a jego stabilność nie jest zagrożona. Dzięki zdolności do kontrolowania sytuacji wewnętrznej rosyjskie władze mogą prowadzić wojnę z Ukrainą przez kolejne lata, aby osiągnąć zakładane cele strategiczne, takie jak podporządkowanie sobie Ukrainy oraz wymuszenie strefy buforowej na obszarze części państw NATO. Wymaga to od państw zachodnich długofalowego podejścia do odstraszenia zagrożenia ze strony Rosji i wsparcia zdolności Ukrainy do odzyskania kontroli nad utraconym terytorium.

PISM STRATEGIC FILE

Sposób prowadzenia wojny wskazuje, że jej celem było całkowite rozbicie Ukrainy i likwidacja ukraińskiej tożsamości narodowej.

24 lutego 2022 r. Rosja rozpoczęła pełnoskalową agresję na Ukrainę, aby zrealizować cele, których nie była w stanie osiągnąć mimo aneksji Krymu w 2014 r. i wywołania konfliktu na wschodzie państwa. Jej zamiarem było zdobycie Kijowa, obalenie ukraińskich władz i przejęcie politycznej kontroli nad całym

państwem. Wypowiedzi przedstawicieli rosyjskich władz, w tym Władimira Putina, oraz sposób prowadzenia wojny (liczne przypadki mordowania cywilów, gwałty i masowe deportacje dzieci) wskazują, że cele oficjalnie określone jako tzw. denazyfikacja i demilitaryzacja zakładały całkowite rozbicie Ukrainy i likwidację ukraińskiej tożsamości narodowej, a przez to stworzenie warunków do całkowitego podporządkowania Ukrainy¹. Dążenia te wpisują się w szerszy plan strategiczny Rosji, jakim jest utrzymanie strefy wpływów na większości obszaru byłego ZSRR.

Rosyjskie ultimatum postawione Stanom Zjednoczonym i NATO w grudniu 2021 r. określiło także cele polityczne wobec państw zachodnich: rezygnację z polityki otwartych drzwi do NATO, wycofanie wojsk USA i NATO na pozycje sprzed 1997 r. oraz prawnie wiążące ograniczenie zdolności Sojuszu do prowadzenia misji kolektywnej obrony na jego wschodniej flance². Poprzez utworzenie strefy o obniżonych gwarancjach bezpieczeństwa (strefy buforowej) na części terytorium NATO Rosja mogłaby skuteczniej wpływać na politykę państw regionu, realizować cele strategiczne i wzmacniać stabilność reżimu³.

Rosja postawiła też ultimatum Stanom Zjednoczonym i NATO, żądając wycofania ich wojsk na pozycje sprzed 1997 r., rezygnacji z polityki rozszerzenia Sojuszu i prawnego ograniczenia jego zdolności do prowadzenia misji kolektywnej obrony.

Jak dotąd rosyjskie działania militarne na Ukrainie nie pozwoliły na osiągnięcie pierwotnych celów. Rosja nie była w stanie zdobyć Kijowa i przeprowadzić zmiany władzy na Ukrainie. Głównymi przyczynami niepowodzeń były zdecydowany opór Ukrainy, zła ocena sytuacji przez rosyjskie przywództwo, złe dowodzenie, problemy logistyczne spotęgowane korupcją i niskie morale wojska. Kluczowe znaczenie miało też wsparcie, jakie Ukraina otrzymała od części wspólnoty międzynarodowej. USA i UE nałożyły na Rosję dotkliwe sankcje, wymierzone w sektor gospodarczy i energetyczny i mające utrudnić Rosji prowadzenie wojny oraz wpłynąć na kalkulacje elity władzy. Sankcje uderzyły ponad 170 rosyjskich firm i ponad 1300 osób (oligarchów i polityków).

Głównymi przyczynami niepowodzeń były zdecydowany opór Ukrainy, zła ocena sytuacji przez rosyjskie przywództwo, złe dowodzenie, problemy logistyczne spotęgowane korupcją i niskie morale wojska.

Państwa zachodnie zamroziły część rosyjskich rezerw (300 mld z ponad 600 mld dol.) i zaczęły ograniczać import rosyjskich surowców energetycznych, aby trwale zmniejszyć uzależnienie od dostaw z tego kierunku. Część restrykcji już spowolniła rosyjską gospodarkę. Według różnych szacunków w 2022 r. PKB Rosji zmniejszyło się z 2,3% do 5,6%⁴.

Część państw zajęła też majątki polityków i oligarchów na Zachodzie o łącznej wartości 19 mld euro i powołała specjalne zespoły, które zajmują się poszukiwaniem majątków osób objętych sankcjami.

¹ A.M. Dyner, A. Legucka, M. Piechowska, *Rosyjski atak na Ukrainę*, „Komentarz PISM”, nr 12/2023, 24 lutego 2022 r., www.pism.pl; M. Domańska, *Putin: Ukraińcy to Rosjanie, Ukraina to „anty-Rosja*”, „Analizy OSW”, 13 lipca 2021 r., www.osw.waw.pl; C. Apt, *Russia’s Eliminationist Rethoric Against Ukraine: A Collection*, „Just Security”, 1 listopada 2022 r., www.justsecurity.org.

² A. Legucka, *Rosyjskie żądania gwarancji bezpieczeństwa wobec USA i NATO*, „Biuletyn PISM”, nr 214 (2412), 15 grudnia 2021 r., www.pism.pl.

³ A.M. Dyner, M. Terlikowski, *Wpływ żądań Rosji na potencjał obrony i odstraszenia NATO*, „Biuletyn PISM”, nr 218 (2416), 22 grudnia 2021 r., www.pism.pl.

⁴ „Infographic – Impact of sanctions on the Russian economy”, European Council, 19 grudnia 2022 r., www.consilium.europa.eu.

PISM STRATEGIC FILE

Ograniczono im możliwość wjazdu na teren UE i innych państw. Przewodnicząca Komisji Europejskiej Ursula von der Leyen zapowiedziała wykorzystanie skonfiskowanych majątków do odbudowy Ukrainy, a także powołanie specjalnego trybunału do osądzenia rosyjskich zbrodni wojennych⁵.

Ukraina otrzymała sprzęt i uzbrojenie od USA i kilkudziesięciu innych państw o wartości ok. 35 mld dol., w tym systemy artyleryjskie, transportery opancerzone, czołgi i miliony sztuk amunicji. Dzięki takiemu wsparciu była w stanie zadać Rosji wysokie straty, szacowane nawet na ponad 100 tys. zabitych i rannych, i przejść do kontrofensywy, po której odzyskała ok. 40% z okupowanych wcześniej przez Rosję terytoriów. Wyszła też z propozycją „sprawiedliwego pokoju”, który wśród warunków wstępnych wymienia przywrócenie pełnej integralności terytorialnej Ukrainy, gwarancje bezpieczeństwa, kary dla zbrodniarzy wojennych i odszkodowania za poniesione straty⁶.

Ukraina otrzymała sprzęt i uzbrojenie od USA i kilkudziesięciu innych państw o wartości ok. 35 mld dol. Dzięki temu była w stanie zadać Rosji wysokie straty, szacowane nawet na ponad 100 tys. zabitych i rannych.

Początkowe niepowodzenia i reakcja państw zachodnich zmusiły Rosję do korekty planów. Putin ogłosił aneksję czterech ukraińskich regionów: ługańskiego, donieckiego, zaporoskiego i chersońskiego, i podjął działania, które mają wzmocnić zdolność do prowadzenia wojny w długiej perspektywie. W tym celu ogłosił częściową mobilizację obejmującą 300 tys. osób, rozpoczął przestawianie gospodarki na produkcję wojenną i zapowiedział reformę sił zbrojnych, w tym zwiększenie ich liczebności z obecnego 1 mln do 1,5 mln żołnierzy. Próbuje też zacieśniać współpracę z Chinami i Iranem oraz sojusz z Białorusią⁷. Rosja odrzuca plan pokojowy Ukrainy i jako warunek wstępny negocjacji pokojowych wskazuje konieczność uznania strat terytorialnych w postaci zaanektowanych

Rosyjska armia kontynuuje ataki na ukraińską infrastrukturę krytyczną, aby pozbawić mieszkańców dostaw prądu i ogrzewania, wywołać kryzys humanitarny i osłabić wolę społeczeństwa do obrony.

terytoriów. Rosyjska armia kontynuuje ataki na ukraińską infrastrukturę krytyczną, aby pozbawić mieszkańców dostaw prądu i ogrzewania, wywołać kryzys humanitarny i osłabić wolę społeczeństwa do obrony. Poprzez zwiększanie kosztów dla państw wspierających Ukrainę (kryzys energetyczny, napływ uchodźców, wydatki związane z odbudową kraju,

groźba użycia broni jądrowej oraz eskalacji konfliktu na terytorium NATO) próbuje też wpłynąć na zmianę ich polityki i skłonić je do uznania nowego status quo.

Polityczna stabilność i przyszłość rosyjskiego reżimu, jak również samego Putina, nierozzerwalnie związała się z przebiegiem „specjalnej operacji wojskowej” i decyzjami rosyjskiego kierownictwa dotyczącymi jej prowadzenia. Można wyodrębnić trzy główne warianty rozwoju sytuacji.

Wariant 1 – konsolidacja reżimu

Zgodnie z tym wariantem rozwoju wydarzeń dotychczasowe niepowodzenia na froncie nie będą miały negatywnego wpływu na stabilność rosyjskiego reżimu i jego zdolność do prowadzenia wojny. Rosyjska propaganda skutecznie przekonuje społeczeństwo, że problemy Rosji na Ukrainie są wynikiem zaangażowania tzw. kolektywnego zachodu, NATO, stosuje też dezinformację

Rosyjska propaganda skutecznie przekonuje, że problemy Rosji na Ukrainie są wynikiem zaangażowania tzw. kolektywnego zachodu i NATO, stosuje też dezinformację nt. obecności zachodnich wojsk na Ukrainie.

⁵ Statement by President von der Leyen on Russian accountability and the use of Russian frozen assets, European Commission, 30 listopada 2022 r., <https://ec.europa.eu>.

⁶ G7 Statement on Ukraine, 11 October 2022, White House, www.whitehouse.gov.

⁷ A.M. Dyer, Kolejny etap integracji Białorusi i Rosji, „Biuletyn PISM”, nr 2 (2623), 4 stycznia 2023 r., www.pism.pl.

PISM STRATEGIC FILE

nt. obecności zachodnich wojsk na Ukrainie. Władze ukrywają skalę niepowodzeń, oferują wysokie odszkodowania za odniesione rany lub śmierć na polu walki (równowartość 43,5 tys. dol. dla rannych, 174 tys. dol. dla rodzin poległych) i zaostrzają kary za krytykę wojny⁸. Mimo niezadowolenia części społeczeństwa z mobilizacji (aby uniknąć wcielenia do wojska, z kraju mogło wyjechać nawet kilkaset tysięcy osób⁹) większość opinii publicznej popiera „specjalną operację wojskową” na Ukrainie¹⁰. We wrześniu 2022 r., kiedy została ogłoszona mobilizacja, poparcie to spadło z 80% do 72% i utrzymywało się na takim poziomie w kolejnych tygodniach¹¹. Dane te tylko nieznacznie odbiegają od oficjalnych sondaży poparcia dla Putina, które we wrześniu spadło do 77%, ale w listopadzie ponownie miało wzrosnąć do 80%¹².

Rosyjskie władze będą ograniczać negatywne efekty sankcji dla gospodarki, zwiększając eksport surowców m.in. do Indii i Chin, podnosząc podatki dla rodzimych firm oraz wykorzystując rezerwy z Narodowego Funduszu Dobrobytu o wartości 170 mld dol. do pokrycia deficytu budżetowego. Przedstawiciele politycznej i biznesowej elity będą też zmniejszać skuteczność sankcji poprzez wykorzystywanie luk prawnych oraz przepisywanie swoich majątków na członków rodzin. Grupy interesów, na których opiera się reżim (elity biznesowe – oligarchia, sektory siłowe – tzw. siłowiki), będą bronić stabilności systemu, który wciąż gwarantuje im dobrobyt i bezpieczeństwo, nawet jeśli ponoszą pewne straty związane z prowadzeniem wojny. Reżim może też liczyć na poparcie przywódcy Rosyjskiej Cerkwi Prawosławnej, patriarchy Cyryla, który przedstawia wojnę jako obronę rosyjskich wartości¹³.

W Rosji nie istnieje na tyle silna i zorganizowana opozycja, aby mogła wykorzystać wojnę do podważenia legitymizacji władzy i systemu opartego na otwarciu prokremlowskich partii lub koncesjonowanej opozycji.

Przedłużająca się wojna nie będzie wywoływać istotnych napięć w ramach istniejącego systemu politycznego. W Rosji nie istnieje na tyle silna i zorganizowana opozycja, aby mogła wykorzystać wojnę do podważenia legitymizacji władzy i systemu opartego na otwarciu prokremlowskich partii lub koncesjonowanej opozycji. Były prezydent i zaufany człowiek Putina Dmitrij Miedwiediew, który kieruje największą partią polityczną Jedna Rosja, nadaje ton agresywnej retoryce wojennej i konsoliduje to ugrupowanie. Pozostałe partie albo otwarcie wspierają wojnę (np. prokremlowskie Liberalno-Demokratyczna Partia Rosji i Sprawiedliwa Rosja), albo ostrożnie się od niej dystansują (Komunistyczna Partia Federacji Rosyjskiej). Krytyka prowadzenia działań militarnych pozostaje ściśle kontrolowana. Jej celem nie jest bezpośrednio Putin, tylko minister obrony Siergiej Szojgu, szef sztabu generalnego Walerij Gierasimow czy inni dowódcy wojskowi. W ten sposób reżim może stwarzać pozory otwartej debaty i skuteczniej kontrolować społeczne emocje. Krytyka dotyczy też raczej nieskuteczności operacji wojskowej i zbyt łagodnego podejścia do ukraińskich obrońców, niż decyzji o jej prowadzeniu.

Zaostrzenie represji, które mają zagwarantować utrzymanie poparcia dla reżimu, będzie stopniowo przekształcać Rosję z państwa o systemie autorytarnym, w system totalitarny.

Zaostrzenie represji, które mają zagwarantować utrzymanie poparcia dla reżimu, będzie stopniowo przekształcać Rosję z państwa o systemie autorytarnym, w którym są ograniczone wolności, ale obywatele nie muszą aktywnie wspierać polityki rządzących, w system

⁸ *Families of Russian soldiers killed in Ukraine to be paid over 7 mln rubles lump sum – Putin*, Interfax, 3 marca 2022 r., www.interfax.com.

⁹ Gogov, 10 listopada 2022 r., <https://gogov.ru/news/890632>.

¹⁰ Ukraina i Donbass, Lewada-Centr, 24 lutego 2022 r., <https://www.levada.ru/2022/02/24/ukraina-i-donbass-2>.

¹¹ K. Buchholz, *Support for Putin's War Waning in Russia*, 11 października 2022 r., „Statista”, www.statista.com; *Konflikt s Ukrainoj: oktiabr 2022 goda*, Lewada-Centr, 27 października 2022 r., www.levada.ru/2022/10/27/konflikt-s-ukrainoj-oktyabr-2022-goda.

¹² *Do you approve of the activities of Vladimir Putin as the president (prime minister) of Russia?*, „Statista”, 3 listopada 2022 r., www.statista.com.

¹³ A. Szabaciuk, *Patriarch Kirill's Holy War*, „IEŚ Commentaries”, nr 563 (75/2022), Instytut Europy Środkowej, 3 marca 2022 r., <https://ies.lublin.pl>.

PISM STRATEGIC FILE

totalitarny, który takiego wsparcia oczekuje. Podsycanie poczucie zagrożenia związanego z groźbą porażki na Ukrainie będzie prowadzić do konsolidacji elity władzy i społeczeństwa i ułatwiać reżimowi długotrwałe prowadzenie wojny.

Dzięki powołaniu specjalnej Rady Koordynacyjnej i zwiększeniu wydatków na zbrojenia Rosja przestawi produkcję przemysłową na tryb wojenny. Ponieważ zwiększenie produkcji zbrojeniowej może zająć kilkanaście miesięcy, dla Rosji kluczowe będzie uzyskanie wsparcia militarnego z innych

Jeżeli ze względu na wysokie straty konieczne będzie przeprowadzenie kolejnej mobilizacji na dużą skalę, rosyjskie władze mogą ogłosić stan wyjątkowy oraz zamknąć granice, aby powstrzymać exodus poborowych.

państw, takich jak Chiny, Korea Północna, Białoruś czy Iran. Chociaż Rosja została odcięta od zachodnich technologii wykorzystywanych przez wojsko, będzie polegać np. na większym imporcie półprzewodników z Chin. Dzięki rozmieszczeniu ok. 12 tys. żołnierzy na Białorusi będzie mogła wykorzystać białoruskie wojsko do zwiększenia skali i tempa szkolenia swoich rekrutów. Postępująca integracja z Białorusią ułatwi też prowadzenie ofensywy z terytorium tego państwa oraz

wywieranie presji na reżim Łukaszenki, aby przyłączył się do takich działań¹⁴. Jeżeli ze względu na wysokie straty konieczne będzie przeprowadzenie kolejnej mobilizacji na dużą skalę, rosyjskie władze mogą ogłosić stan wyjątkowy oraz zamknąć granice, aby powstrzymać exodus poborowych. Rosja będzie wzmocniała zdolność do obrony okupowanych terytoriów oraz do podjęcia ofensywy, aby zrealizować swoje cele strategiczne. Będzie także próbowała odbudować swój potencjał, aby uzyskać zdolność do grożenia państwom zachodnim eskalacją konfliktu poprzez ataki na terytorium NATO.

Wariant 2 – kontrolowana zmiana przywództwa

Mimo że Rosja próbuje przeciwdziałać sankcjom, będą one utrudniały funkcjonowanie rosyjskim politykom i biznesmenom oraz ich rodzinom na Zachodzie. Przedłużająca się wojna, ewentualne postępy ukraińskiej kontrofensywy, koszty związane z sankcjami, a przede wszystkim groźba utraty kontroli nad okupowanymi terytoriami, zwłaszcza Krymem, będą prowadzić do niekontrolowanej krytyki Putina i zwiększać napięcia w elicie władzy.

Koszty związane z sankcjami, a przede wszystkim groźba utraty kontroli nad okupowanymi terytoriami, zwłaszcza Krymem, będą prowadzić do krytyki Putina i zwiększać napięcia w elicie władzy.

Wobec odczuwalnych skutków wprowadzonego pod koniec 2022 r. embarga na rosyjską ropę, której sprzedaż zapewniała ok. 40% wpływów do budżetu, dojdzie do głębszego spowolnienia gospodarczego w Rosji. Pogłębią się problemy budżetowe Rosji, co wymusi na rosyjskim rządzie szybsze wykorzystanie rezerw z Narodowego Funduszu Dobrobytu. Rosja może nie posiadać niezbędnych środków na modernizację sił zbrojnych, prowadzenie wojny oraz utrzymanie wydatków socjalnych na dotychczasowym poziomie. Przedłużający się konflikt będzie też utrudniał kontrolowanie nastrojów społecznych. Do rosyjskiego społeczeństwa będzie docierało coraz więcej informacji o porażkach na froncie, fatalnych warunkach panujących w rosyjskich siłach zbrojnych oraz niekompetencji dowódców wojskowych i politycznych. Pierwsza fala mobilizacji wzbudziła niepokój społeczny niespotykany od 2001 r. (47% Rosjan odczuwało lęk). Kolejne fale będą zwiększać niezadowolenie z postępów na froncie i sytuacji wewnętrznej w państwie.

Aby zmniejszyć napięcia i nie dopuścić do niekontrolowanej walki o władzę, Putin może zgodzić się na przekazanie władzy następcy, który dalej stałby na straży interesów reżimu.

Aby zmniejszyć napięcia i nie dopuścić do niekontrolowanej walki o władzę, Putin może zgodzić się na przeprowadzenie przedterminowych wyborów, które wyłoniłyby

¹⁴ A.M Dyner, *Kolejny etap integracji Białorusi i Rosji*, „Biuletyn PISM”, nr 2 (2623), 4 stycznia 2023 r., www.pism.pl.

PISM STRATEGIC FILE

wiarygodnego następcę w ramach istniejącego systemu politycznego (może też poczekać do najbliższych wyborów planowanych na 2024 r.). Jego zwycięstwo, wsparte manipulacjami wyborczymi, ułatwiłoby rozładowanie społecznych napięć i utrzymanie kontroli nad armią oraz innymi grupami interesów. Dałoby też pretekst do wyjścia z propozycją rozmów pokojowych z Ukrainą. W sierpniu ub.r. takie rozmowy popierało 44%, we wrześniu 48%, a w październiku 57% Rosjan¹⁵. Zmiana na szczytach władzy i oferta rozmów pokojowych z Ukrainą byłaby przedstawiane jako szansa na poprawę relacji z Zachodem. Rosja prezentowałaby otwartość na negocjacje bez warunków wstępnych jako ustępstwo, oczekując w zamian zniesienia części sankcji nałożonych przez Zachód. Zaproponowana przez rosyjskie władze inicjatywa pokojowa miałaby przede wszystkim zapobiec utracie kolejnych terytoriów, poprawić sytuację gospodarczą, uspokoić nastroje społeczne i zmniejszyć napięcia wewnątrz elity władzy. Dzięki ustabilizowaniu sytuacji wewnętrznej Rosja zyskałaby niezbędną pauzę strategiczną, a także miałaby czas na odbudowę potencjału i podjęcie kontrofensywy w dogodnym momencie.

Wariant 3 – destabilizacja wewnętrzna

Groźba militarnej klęski na Ukrainie, zwłaszcza po długotrwałej i kosztownej wojnie, może być dla rosyjskiego społeczeństwa sygnałem, że rosyjskie władze utraciły mandat do sprawowania swoich funkcji. Spowodowałaby też wzrost ryzyka buntu wśród dowódców wojskowych, którzy do dyspozycji mieliby coraz gorzej wyszkolonych żołnierzy i coraz gorszej jakości sprzęt. Upadek mitu niezwyciężonej Rosji dodatkowo podważyłby morale wojska i zwykłych obywateli. W konsekwencji mogłoby dojść do radykalnego spadku poparcia dla Putina i fali protestów społecznych domagających się rozliczenia winnych porażki. Wewnętrzne spory w elitach władzy miałyby również swoje odzwierciedlenie w grupach o charakterze biznesowo-administracyjnym, na poziomie lokalnym w poszczególnych podmiotach Federacji.

Upadek mitu niezwyciężonej Rosji dodatkowo podważyłby morale wojska i zwykłych obywateli.

W takiej sytuacji, na tle silnej fali protestów, mogłoby dojść do wzrostu napięcia na tle narodowościowym. Najbardziej narażone byłyby na nie północnokaukaskie podmioty Federacji, doświadczone m.in. skutkami dwóch wojen w Czeczenii¹⁶, oraz te regiony, które w największym stopniu odczuły skutki wojny – zarówno społeczne, jak i gospodarcze. Przedstawiciele mniejszości etnicznych stanowią znaczny odsetek wśród poborowych, chociaż często decydują się na służbę ze względów finansowych i osobistych (jak np. tradycja rodzinna).

Jednak nawet silne napięcia na tle narodowościowym nie stanowiłyby istotnego zagrożenia dla spójności Federacji Rosyjskiej. W przeważającej części jej podmiotów etniczni Rosjanie stanowią większość. Mniejszością są jedynie na Kaukazie Północnym, w kilku regionach Centralnej Rosji i niektórych na Syberii¹⁷, ale tam większość mieszkańców ma negatywne doświadczenia związane z rozpadem ZSRR i chaosem lat 90. XX w.¹⁸ Mieszkańcy tych regionów pozostają też pod silnym oddziaływaniem mediów

Nawet silne napięcia na tle narodowościowym nie stanowiłyby istotnego zagrożenia dla spójności Federacji Rosyjskiej. W przeważającej części jej podmiotów etniczni Rosjanie stanowią większość.

¹⁵ *Konflikt s Ukrainoj, op. cit.*

¹⁶ Kaukaz Północny obejmuje Północnokaukaski Okręg Federalny Rosji (republiki autonomiczne: Inguszetia, Dagestan, Czeczenia, Osetia Północna, Adygeja, Kabardo-Bałkaria, Karaczojo-Czerkiesja i Kraj Stawropolski), Kraj Krasnodarski, Kałmucję i obwód rostowski.

¹⁷ *Nacyonalnyj sostaw Rossii 2022 (pieriepis 2010)*, „Statdata.ru”, www.statdata.ru/nacionalnyj-sostav-rossii.

¹⁸ Według sondażu FOM z grudnia 2021 r. 66% ankietowanych odczuwało żal z powodu rozpadu Związku Sowieckiego. Za: *30-letije Bielowieżskich sogłaszenij*, Fond „Obszczestwiennoje Mnienije”, 21 grudnia 2021 r., <https://fom.ru/Proshloe/14665>.

PISM STRATEGIC FILE

i reżimowej propagandy, która przeciwdziałałaby tendencjom secesyjnym.

Niezależnie od skali protestów w państwie mieszkańcy większości regionów byłiby też przeciwni secesji ze względów politycznych i ekonomicznych. Z ich perspektywy silna władza centralna jest niezbędna, aby zapewnić kontrolę nad słabą i skorumpowaną administracją lokalną, i tylko silne władze będą w stanie rozliczyć nieudaną kampanię wojenną. Secesja oznaczałaby też jeszcze większą zapaść gospodarczą większości podmiotów Federacji, ponieważ regiony pozostają uzależnione od wsparcia z budżetu centralnego, które np. w przypadku Czechenii odpowiada aż za 80% lokalnego budżetu. Aby zapewnić funkcjonowanie administracji i służb publicznych (edukacja, transport, służba zdrowia), wiele regionów musi korzystać z kredytów i pożyczek z budżetu centralnego. Pod koniec marca 2022 r. ich zadłużenie wynosiło niemal 2,5 bln rubli (36 mld dol.)¹⁹. W najbliższych latach, ze względu na negatywne efekty sankcji i niechęć inwestorów do zakupu obligacji regionalnych, można spodziewać się wzrostu tego rodzaju długów. Nawet najbogatsze regiony, gdzie wydobywane są surowce energetyczne (np. jamalsko-nieniecki okręg autonomiczny czy obwód magadański) nie byłyby w stanie przetrwać jako niezależne państwa, ponieważ są uzależnione od Moskwy i rządu centralnego, który zarządza infrastrukturą przesyłową i transportową.

Niezależnie od skali protestów w państwie mieszkańcy większości regionów byłiby też przeciwni secesji ze względów politycznych i ekonomicznych.

Utrzymanie stabilności wewnętrznej będzie również głównym celem władz centralnych, stąd też będą one tłumity wszelkie próby buntu społecznego – zarówno metodami siłowymi, jak i ekonomicznymi.

Regiony są też zależne od władz centralnych w kwestiach utrzymania porządku publicznego, stąd też bez wsparcia Moskwy mogą nie być w stanie samodzielnie poradzić sobie ze wzrostem przestępczości (w tym najcięższych przestępstw dokonywanych przez byłych żołnierzy). W interesie lokalnych władz i mieszkańców pozostanie zatem utrzymanie silnej władzy centralnej.

Utrzymanie stabilności wewnętrznej będzie również głównym celem władz centralnych, stąd też będą one tłumity wszelkie próby buntu społecznego – zarówno metodami siłowymi, jak i ekonomicznymi. Rosjanie mają też w pamięci trudny okres lat 90. XX w. (tzw. jelicynowską smutę), co także będzie czynnikiem ograniczającym radykalizację społeczną. Tym samym nawet przedłużający się konflikt na Ukrainie najprawdopodobniej nie spowoduje długotrwałego i głębokiego kryzysu państwa rosyjskiego.

Wnioski i rekomendacje

Przy utrzymaniu obecnych tendencji związanych z wojną w Ukrainie (impas militarny, zdolność do minimalizowania skutków sankcji przez Rosję) najbardziej prawdopodobnym wariantem rozwoju sytuacji politycznej w Rosji jest konsolidacja reżimu. Rosja nie zrezygnuje ze swoich celów strategicznych, będzie wzmocniać zdolność do prowadzenia długotrwałej wojny i mimo nałożonych na nią sankcji spróbuje odbudować swój potencjał. Pozwoli to utrzymać system polityczny w państwie, co pogłębi tendencje autorytarne władz wobec obywateli, ale również ugruntuje antyzachodni kurs w polityce bezpieczeństwa FR. Jest to wariant najbardziej niekorzystny dla Ukrainy i państw udzielających jej wsparcia. Niezależnie od tego, czy Rosja będzie się uważać za wygraną, czy za przegraną

Najbardziej prawdopodobnym wariantem rozwoju sytuacji politycznej w Rosji jest konsolidacja reżimu.

¹⁹ W. Wisłoguzow, *Dołgowaja zavisimost' regionow ot centra prodolžit rasti*, „Kommersant”, 23 marca 2022 r., www.kommersant.ru/doc/5270996.

PISM STRATEGIC FILE

w tym konflikcie, będzie długofalowym zagrożeniem dla Ukrainy, NATO i UE.

Przedłużanie się konfliktu może utrudniać utrzymanie pomocy na dotychczasowym poziomie i prowadzić do nasilenia presji na ustępstwa wobec Rosji (np. zniesienie części sankcji i uznanie strat terytorialnych przez Ukrainę). W takiej sytuacji istniałoby wysokie ryzyko, że Rosja w dogodnym dla siebie momencie (np. zaangażowania USA w Indo-Pacyfiku) podejmie ponowną próbę podporządkowania sobie Ukrainy. Mogłaby również nasilić zagrożenia dla NATO, aby wymusić ustępstwa w sprawie utworzenia strefy buforowej w Europie Środkowej i Wschodniej, co zwiększałoby ryzyko bezpośredniej konfrontacji między Rosją a NATO.

Szanse na kontrolowaną zmianę na szczytach władzy lub wyjście z propozycją rozmów pokojowych, pojawiłyby się dopiero w sytuacji zagrożenia dla stabilności politycznej reżimu.

Szanse na kontrolowaną zmianę na szczytach władzy lub wyjście z propozycją rozmów pokojowych, zgodnie z wariantem drugim, pojawiłyby się dopiero w sytuacji zagrożenia dla stabilności politycznej reżimu. Celem

podjęmowanych przez reżim działań byłoby jednak uzyskanie pauzy strategicznej, która miałaby pozwolić na ustabilizowanie sytuacji wewnętrznej. Również w tym wariantcie Rosja nie zrezygnowałaby ze swoich celów strategicznych i po odbudowie swojego potencjału mogłaby wznowić ofensywę w dogodnym dla siebie momencie w przyszłości.

Najmniej prawdopodobny jest wariant trzeci, w którym reżim nie jest w stanie kontrolować napięć społecznych i politycznych, przez co dochodzi do destabilizacji państwa. Mimo to groźby rozpadu Federacji Rosyjskiej, utraty kontroli nad bronią jądrową lub wzmocnienia pozycji Chin będą w niektórych państwach wykorzystywane jako argumenty przeciwko wywieraniu zbyt dużej presji na Rosję i ograniczenia wsparcia militarnego dla Ukrainy.

Ponieważ wariant konsolidacji reżimu i długofalowego zagrożenia ze strony Rosji jest najbardziej prawdopodobny, Sojusz – zgodnie ze strategią przyjętą w Madrycie – powinien zwiększyć zdolność do obrony wschodniej flanki i wygrania ewentualnego konfliktu z Rosją. Kluczowym elementem polityki NATO i UE będzie zwalczanie zagrożeń hybrydowych, rozbudowanie zdolności przemysłu obronnego i szybkie inwestycje w sprzęt, uzbrojenie i amunicję na potrzeby zarówno obrony i odstraszenia, jak i wsparcia dla Ukrainy.

Groźby rozpadu Federacji Rosyjskiej, utraty kontroli nad bronią jądrową lub wzmocnienia pozycji Chin mogą być wykorzystywane jako argumenty przeciwko wywieraniu zbyt dużej presji na Rosję.

W interesie Ukrainy i wspierających ją państw jest niedopuszczenie do impasu militarnego, który mógłby przerodzić się w długotrwały konflikt na wyczerpanie. Ukraina powinna uzyskać międzynarodowe wsparcie umożliwiające jej odzyskanie integralności terytorialnej metodami militarnymi. Uzyskując zdolność do wyparcia rosyjskich wojsk ze wschodu państwa oraz odzyskania kontroli nad Krymem, mogłaby zagrozić legitymizacji rosyjskiego reżimu. Dopiero w obliczu groźby, że nie uda się ukryć przed społeczeństwem rozmiarów klęski, rosyjskie władze mogą się zdecydować na

Ukraina powinna uzyskać międzynarodowe wsparcie umożliwiające jej odzyskanie integralności terytorialnej metodami militarnymi.

konstruktywne podjęcie negocjacji z Ukrainą. Nawet jeżeli będzie to jedynie próba uzyskania pauzy strategicznej, to ukraińskie zdolności obronne, międzynarodowe sankcje oraz wiarygodne odstraszenie ze strony NATO mogą zmusić Rosję do uznania, że podporządkowanie Ukrainy stało się nierealne. Byłby to pierwszy krok do korekty rosyjskiej polityki bezpieczeństwa i rezygnacji z prób osiągnięcia celów politycznych poprzez agresję militarną.